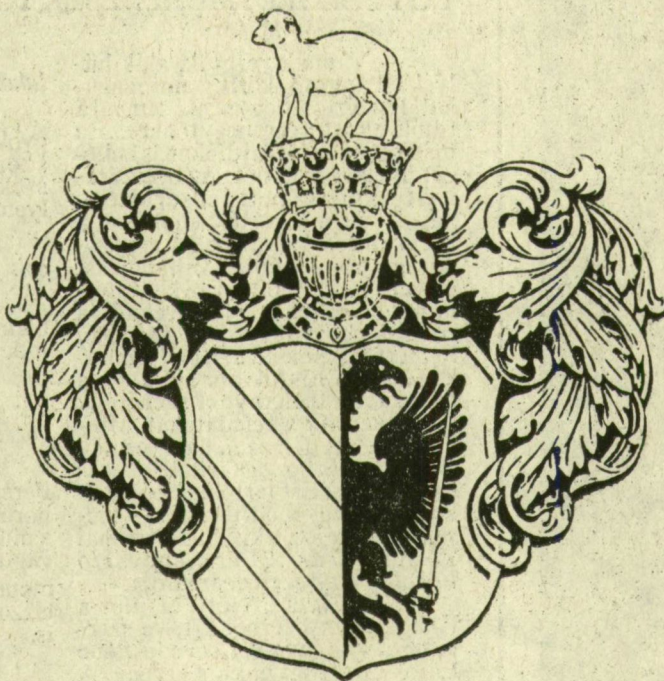

MÁJUS 21. — SZEGED VÁROS NAPJA

Európa ősi városaiban a patinás tanácstestületi épületeken ott büszkélkedik a faragott címer, lobog a cifra zászló. A városok presztízsének jelképeit hazánkban az elmúlt évtizedekben igyekeztek megfosztani eredeti tartalmaiktól, funkcióiktól. Borzongott a hatalom a királyi-császári szimbólumoktól, az egyházi jelképektől, melyek az állatábrázolások, földrajzi fekvésre utaló motívumok mellett építőelemei a kontinuitást, a polgárok együvértartozását, a település presztízsét kifejező címereknek és zászlóknak. A hetvenes évek új címerállítási hullámában szocialista jelképek közhelyei — kalapácsok, sarlók, fogaskerekek, búzakalászkok, körzók, vonalzó, nyitott könyvek, csillagok, ötágú vörös csillagok — kerültek újmódi város címereinkre, ellentmondva heraldikai törvényszerűségeknek, fittyet hányva százados történelmi folytonosságra.

A tizenhetedik-tizennyolcadik század fordulóján az akkori Szeged városatyáinak harmincéves kemény küzdelembe került a szabad királyi város kiváltságainak visszaszerzése. Mindenesetre történelmi tény: III. Károly király 1719. május 21-én kiadta „Szeged szabad királyi város kiváltságainak megerősítése és magyarázata” című oklevelét, mely nyitánya lett a város újkori fejlődésének. Ezen az adománylevelén szerepelt először a város hitelesnek elfogadható címere, melynek mai leírása: „Függőleges, szimmetrikus tárcsapajzs, melynek jobb felén kék mezőben a Tiszát és a Marost jelképező két ezüst sáv fut le. Bal oldalon arany mezőben kiterjesztett szárnyú, stilizált felezett sas fekete színben, karmai között aranyozott kormánypálcával. A pajzs tetején rostélysisak stilizált rajza, a rajta lévő koronán zöld pálya, azon fehér bárányt ábrázoló sisakdísz látható. A sisak csúcsától jobbra ezüst és vörös, balra arany és kék hasított lobogó szalag található.”

A régi címerábrázolás alapján a városi tanács által rendeletileg alkotott új címet, és a jelképek sorát Csala Károly grafikusművész készítette el. Mert a címer-visszaállításával egy időben a tanácstestület a város többi jelképéről is döntött. Megszületett az új zászló, kijelölték Szeged város napját, mely

a fent említett oklevél dátuma, tehát minden esztendőben május 21-e, s felújította a díszpolgári címet.

Ezen jelképek hivatalos premijere május 21-e, hétfő, Szeged város napja. Délután 11 órakor a városi tanács dísztermében ünnepi tanácsülésre kerül sor. A program szónoka Király Zoltán, Szeged független országgyűlési képviselője. Az ünnepi eseményen nyújtják át 45 év után első alkalommal a díszpolgári címeket és az ezt tanúsító okleveleket a kitüntetetteknek: Buday György grafikusművésznek, Staub F. Brunó akadémikusnak és Varga Mátyás díszlettervezőnek. Meggyőződésem, hogy olyan személyiségek kapják a város elismerését, akikre méltán lehetünk valamennyien büszkék. Olyan időszakban kerültek kapcsolathoz Szegeddel, s olyan alapvető indíttatásokat kaptak a pályakezdés időszakában ettől a várostól, melyek meghatározók lettek egész életükben. A két háború közötti Szeged máig kellően föl nem tárt szellemi közegében, tudományos és művészeti légkörében kapták hamuban sült pogácsaikat. S bárhol jártak, bármilyen munkát végeztek, ezt a szegediséget, ezt az elindító szellemi inspirációt sosem tagadták meg. Magas ívű művészi és tudományos pályájuk során elismerést szereztek hazánkban, s szerényletlenség nélkül mondhatjuk, Szegednek is.

A város önmagát is becsüli, ha teret ad, lehetőséget teremt a tehetségek kibontakozásához, ha tiszteli és fölmutatja értékeit, ha kalapot emel kiemelkedő személyiségei előtt. Együtt kell hinnünk: olyan idők jönnek, amikor a város és a városi polgár megítélése az értékek mentén rendeződik, olyan városi közérzet születik, amelyben a polgárok büszkén és tudatosan élik életüket, ahol érdemes dolgozni, alkotni, ahol érdemes szegedinek lenni.

Az összeállítást készítette:
TANDILA JÓZS

Buday György grafikus

A ki ismeri Buday György grafikusművészt harmincas évekből alkotásait, annak hitelesítő pecsétet jelentenek a mester vallomások mondatai:

„...a Tisza körüli tájak vagy a jellegzetesen szegedi napsugár-díszes házak gondos, tanulmányos lerajzolásával

határozottan úgy éreztem, hogy az enyéim lettek a második otthon, Szeged és az Alföld sajátosságai, tája és népe — anélkül persze, hogy saját tulajdonukban megsértem volna őket.” Ma már jól tudjuk, Szeged ennél is többet jelentett Buday számára, s azzal is egyre inkább tisztában lehetünk, mit jelentett és jelent a városnak Buday György és szellemi-művészeti munkássága.

Élete jellegzetesen huszadik századi magyar sors. Kolozsvárról született 1907. április 7-én, s alig nyolcéves, amikor már verses-rajzos munkában idézi meg A nagy háború-t, középiskolás korában már folyóiratokban illusztrál, cikkeket ír, lapot szerkeszt. Miután klasszika-archeológia professzor édesapja követi a Szegedre „repatriált” egyetemet, a fiatal Buday Györgynek is meg kell küzdenie az új környezettel, a szokatlan földrajzi és szellemi közeggel. Különleges képességeire jellemző, hogy nemsokára ő lesz a Bethlen Gábor Kör elnöke, az agrár-settlement mozgalom irányítója, a Szegedi Fiatalok Művészeti Kollégiumának vezetője. Olyan közösséget szervez, melynek tagjai között található Baróti Dezső, Hont Ferenc, Erdei Ferenc, Radnóti Miklós, Ortutay Gyula, Reitzer Béla, Tolnai Gábor, Gáspár Zoltán, Tomori Viola.

A grafikus Buday György 1930-ban kezdett fametszéssel foglalkozni, s első áttűtő sikerét 1931-ben aratta azzal a tizenöt darabból álló „szöveg nélküli fametszetregénnyel”, mely a Boldogasszony búcsúja címet viseli, s az alsóvárosi búcsú képeivel a Szeged környéki parasztság világába vezet drámai erővel. A Magyar Bibliophil Társaság „Az év legszebb könyve” címmel tüntette ki. E tragikus képsorozat — életmű-katedrális építve — rengeteg munka követett. Még a szegedi évekhez kapcsolódnak többek között a barátok által gyűjtött népmesékhez, balladákhoz, dalokhoz készített sorozatok. Arany János balladái kísérő tizenkilenc lapja. Radnóti verseihez komponált illusztrációk. Madách remekéhez. Az ember tragédiájához metszett huszonöt alkotása.

Rövid római ösztöndíjas évet követően Buday György Londonban telepedett le, s miután háborúellenes magatartása miatt megfosztották állampolgárságától, emigrációba kényszerült. Britanniában 1940 — 41-ig című fametszetével az angol polgárok is szívükbe zárták. Hazatérési kísérletei később is megghiúsultak, az 1956-os forradalom leverésének híre pedig annyira megviselte, hogy azóta szanatóriumban él. Olyan világhírű művek jelzik munkássága csúcsait, mint Shakespeare Atheni Timonjához készített lapjai, a Szegedi Kis Kalendáriumok mintájára fölújított Karácsonyi kiskönyv naptársorozata, a magyar költők arcképcsarnoka, a London hangjai metszetei, Aragon-, Joyce-, Ovidius-illusztrációk, arab népmesékhez készített lapjai. Tagja az Angol Fa- és Rézmetszők Királyi Társaságának. Nyolcvanadik születésnapjára megkapta a Magyar Népköztársaság Csillagrendjét.

A barát, Ortutay jellemzése szerint: „...nem lett hűlően ifjúsága eszményeihez, nem tagadta meg sem szociális, sem európai, sem magyar mondanivalóját, hanem úgy emelkedett új meg új művészeti formákra keresztül mind magasabbra, hogy ifjú kora tisztasága, forradalmi becsülete és művészi igényessége csak még inkább kiteljesedett.”

Straub F. Brunó biokémikus

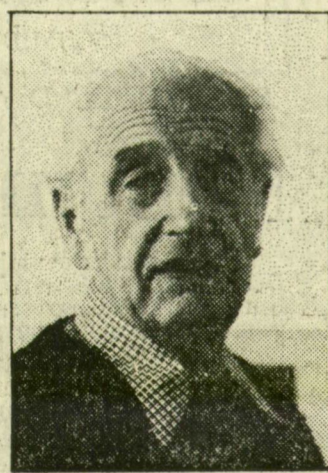
Egy születésnapról beszélgetésből idézek: „Számomra Szeged a hűlően hűség városa. Ahányszor elhagytam, ahányszor megírtam falai közé. Itt jártam egyetemre, itt ismertem meg a tudomány műhelyét, itt indult tudományos pályám, itt kaptam óriási lehetőséget a biológiai tudományos kutatására szolgáló akadémiai központ megteremtésére, ... melynek 1970-től 78-ig főigazgatójaként tevékenykedhettem. A szálakat csak erősítette, hogy a szegedi orvostudományi egyetem 1981-ben Honoris Causa doktorátát avatott. Ha Szegeden járok, mindig egy kicsit hazajövök. S örülök annak, ha valami újat és szépet látok a tudomány műhelyeiben, vagy a város arcán.”

Straub F. Brunó egyszer Szent-Györgyi Albertet idézve azt írta: „Aki a babérjain ül, rossz helyen hordja azokat”. Straub professzornak nemigen volt ideje-alkalma ücsörögni. Nagyváradon született, 1914. január 5-én. Egyetemi tanulmányait már Szegeden kezdte 1931-ben. Először az orvosi fakultásra járt, majd elvégezte a természettudományi kar kémia szakát. „Dehogy akartam én biokémikus lenni, de első éves orvostanhallgatóként Szent-Györgyi Albert első előadása után feladtam sebészi vagy belgyógyászati pályafutásra vonatkozó álmaimat, s tanácsára kezdtem kémiai foglalkozni.” Tizenkilenc évesen a Szent-Györgyi laboratórium gyakornoka lett, s 1944-ig — az angliai ösztöndíjas időszakot leszámítva — vele dolgozott. A németek bevonulása kor Straub egyetemi magántanárt behívták katonának, Szent-Györgyi pedig illegálisba vonult. A háborút követően ismét találkoztak, s 1947-ig — amikor a Nobel-díjas tudós elhagyta az országot — együtt dolgoztak. A Szent-Györgyivel való találkozás és a kialakult tudós-baráti kapcsolat nemcsak tudományos irányultságának meghatározója, de jellemfejlődésének is fontos motíváló tényezője. Olyan miliőben élte fogékony ifjúkorát, mely magán viselte a kor legmagasabb színvonalú nyugati kutatóintézetének, egyetemeinek szellemiségét: a bürokratikus hierarchia ellenében a tudományos igazság prioritását; a régi dicsőség folytonos emlegetése helyett a kísérletileg bizonyított új eredményekért folytatott munkálkodást; a professzorok „méltóságos uramozása” helyett a közvetlen emberi kapcsolatok bensőségeségét; a szakbarbárság helyett a fogékonyt, a politikai, művészeti nyitottságot. Erősítették ez irányú élményeit a Cambridge-ben töltött ösztöndíjas évek, ahol már ismert volt a vita, mint ismeretszerző és átadó módszer; ahol a vitaminok felfedezője, Hopkins mellett dolgozhatott.

Pályakezdsének idején, a Szent-Györgyi intézetben kutatási területe a sejtlégszemi kémia, az izomműködés mikéntje, az enzimek szerkezetének vizsgálata, a fehérjeszintézis kutatása volt. Későbbi tevékenysége során nevéhez fűződik az állati szervezetből előállított sárga enzim, a diaporáz fölfedezése, melyet nevével Straub-diaporáznak neveztek. Az izom egyik alapvető struktúrafehérjeje, az aktin felfedezése is Straub professzor laboratóriumában született. Az alap kutatások laborosondjében születő eredmények csak áttételekkel, évek múltán válnak napi hasznúakká.

A Magyar Tudományos Akadémiának 1946-ban lett levelező, 1949-ben rendes tagja. Kétszer tüntették ki Kossuth-díjjal, megkapta a Magyar Népköztársaság Zászlórendjét. Dolgozott az Országos Atomenergia Bizottságban, vezette az Országos Környezet- és Természetvédelmi Tanácsot, nemzetközi szervezetekben képviselte hazánkat, több külföldi tudományos társaság tiszteletbeli tagja. 1988-tól több mint egy éven át a Magyar Népköztársaság Elnöki Tanácsának elnöke volt.

Varga Mátyás díszlettervező

Mi a díszlettervezés? Színházi látvány — a színház látványa? — Térművészet? teszi fel a kérdéssort Varga Mátyásról szóló kis könyvében Angyal Mária, majd ezeket írja: „...a látványtervezés nemcsak esztétikai, hanem filozófiai és társadalmi-történelmi összefüggéseket kíván. Ismernie kell a mű gondolati-emozionális komponenseit, gondolatvilágát. A látvány a görögöktől kezdve az előadás pontos és esztétikailag, technikailag mindig változó eleme, amely az adott történelmi-társadalmi kor kifejezője... A díszletnél megjelenik a festészet és szobrászat, vagy akár az építészet mellett a negyedik dimenzió, a tér-idő dimenziója. A tér-idő kontinuitás, amely minden színpadi játék elemét. A díszlettervezés alkalmazott művészet. Olyan művészet, amely az irodalmi alapanyag, az építészet, a képző- és iparművészet, a technika segítségével látványt alkot, önálló és mégis, a színházi előadás szempontjából másodlagos művészetet teremt. Ennek a művészetnek egyik jelentős XX. századi magyar képviselője Varga Mátyás.”

Varga Mátyás Budapesten született, 1910. december 1-jén. Színházat szerető környezetben nevelkedett, tehetségesen festett, rajzolt már gyermekkorában, s elhatározása, hogy díszlettervező lesz, igen korai. Az Iparművészeti Iskolában tanult olyan osztálytársakkal, mint Márk Tivadar, Gyarmati Miklós (a párizsi Lidó művészeti vezetője, Michel Gyarmathy néven), vagy Tóth Imre, akit Amerigo Tot néven ismert meg a világ. Igazi alkotó iskola volt az a fölnevelő műhely, mely elmélet és gyakorlat szoros egységére és művelésére épített. A frissen végzett ifjú díszlettervezőt az 1930—31-es évadra Szegedre szerződtette Kürthy György, a Városi Színház újonnan kinevezett igazgatója.

Szegeden Varga Mátyást, a fiatal és ambíciós díszlettervezőt tehetséges és baráti érzelmű kollegák, színház- és színészszerető közönség, valamint nagyszerű megbízások, tehetségpróba feladatok fogadták. Évente 40—50 bemutatóhoz kellett színpadképeket tervezni. Életének egy rövid kényszerpihenőjét is okosan használja ki: — grafikai tanulmányokat folytat Varga Nándor Lajos irányításával a Képzőművészeti Főiskolán. A Budapesti Nemzeti Színházhoz szerződött 1935-ben, ahová az új igazgató, Németh Antal hívta. A kor legismertebb művészeivel dolgozik, inspiráló közegben. Nem lehet véletlen, hogy itteni munkáját, az O'Neill Amerika Elektra című drámájához készített díszletterveit jutalmazta ezüstéremmel az 1936-os párizsi világkiállítás zsűrije.

Janovics Jenő, a Szegedi Szabadtéri Játékok igazgatója 1936-ban ajánlotta fel számára vezető szcenikus munkakört. Azóta Varga Mátyás szinte minden esztendőben a Dóm tér kápolnájában dolgozik.

Alkotótevékenységére jellemző, hogy Keresztury Dezső kezdeményezésére mintegy nyolcszáz díszletterve, rajza az Országos Széchényi Könyvtárba került, bizonyítandó: a magyar színházművészet kitörölhetetlen része. Munkásságát Kossuth-díjjal és Kiváló Művész címmel ismerték el.

Varga Mátyás energiáiból arra is futotta, hogy a színházi megbízások holdudvarában festményeket készítsen, grafikákat metsszen, linókat, rézkarcokat készítsen, kerámiaalkotásokat formáljon. Szakmászerefének, munkásságának, Szegedhez való ragaszkodásának szép bizonyítéka, hogy megvásárolt és felújított egy Bécsi körüli házat, ahol ma gyakran látogatott, igényes anyaggal berendezett Színháztörténelmi Kiállítóház működik.